

פרשת תצוה התשע"ז

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. שמות פרק כח, א-ו

(א) ואמרה הקרב אליה את אהרן אחיה ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן: (ב) ועשית בגדי קודש לאהרן אחיה לכהן ולתפארת: (ג) ואמרה תדבר אלי כל חכמי לב אשר מלאתי רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי: (ד) ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קודש לאהרן אחיה ולבניו לכהנו לי: (ה) והם יקחו את הנקב ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש: פ

2. תרגום אונקלוס שמות פרשת תצוה פרק כח

(ב) ותעביד לבושי קודשא לאהרן אחוך ליקר ולתושבתא:
(ג) ואת תמליל עם כל חכמי לבא דאשלימית עמהון רוח חכמה ויעבדון ית לבושי אהרן לקדשותיה לשמשא קדמי:

3. תרגום יונתן שמות פרשת תצוה פרק כח פסוק ג

(ג) ואנת תמליל עם כל חכמי לבא דאשלימית עמהון רוחא דחכמתא ועבדו ית לבושי אהרן לקדשותיה לשמשא קדמי:

4. שמות פרק לא, א-ו

(א) וידבר ה' אלימשה לאמר: (ב) ראה קראתי בשם בצלאל בן-אוּרִי בן-חור למטה יהודה: (ג) ואמלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכלימלאכה: (ד) לחשוב מחשבת לעשות בזה ובכסף ובנקשת: (ה) ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכלימלאכה: (ו) ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן-אחיסמך למטה-דן ובלב כל-חכמי לב נתתי חכמה ועשו את כל-אשר צויתך:

5. אבן עזרא שמות (הפירוש הארוך) פרשת כי תשא פרק לא פסוק א

(א) וידבר אמר הגאון, למה נבחרו בצלאל ואהליאב. והשיב, כי בצלאל מבני יהודה שהמשילו יעקב לגור אריה (ברא' מט, ט). גם אהליאב מבני דן, שהמשילו משה לגור אריה (דבר' לג, כב) והאריה צר מאחוריו. וככה היה הבית (מידות פ"ד מ"ז). וזה דרש הדורש, כי בצלאל ואהליאב לא בנו הבית. ורוחב המשכן שעשו היה שוה. ואין טעם לשאלתו, כי נבחרו, בעבור שלא היה בישראל כמוהם:

6. שמות פרק טז, ז-י

(ז) ובקר וראיתם את-כבוד ה' בשמעו את-תלונתכם עליה ונתחננו מיה' פני תלינו עלינו: ... (י) ויהי כדבר אהרן אלי כל-עדת בני ישראל ויפנו אלי המדבר והנה כבוד ה' נראה בעיני:

7. ר' יוסף בכור שור שמות פרשת תצוה פרק כח

(ב) ועשית בגדי קודש: שישמשו במ קודש, ולא יבאו לפני בבגדי חול, כי אין זה דרך כבוד, כי אם בבגדי תפארת וקודש.

(ג) ואתה תדבר אל כל חכמי לב: כלומר כשם שצויתי לך על החכמים לעשות המשכן, כך אני מצוה עליהם לעשות הבגדים, ולא יאמרו: אהרון ישכור מי שיעשה לו בגדיו. וכן

8. רמב"ן שמות פרשת תצוה פרק כח פסוק ב

(ב) לכבוד ולתפארת - שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים, כמו שאמר הכתוב כחתן יכהן פאר (ישעיה סא י), כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבשו המלכים בזמן התורה, כמו שמצינו בכתנת ועשה לו כתנת פסים (בראשית לז ג), שפירושו מרוקמת כדמות פסים, והיא כתנת תשבץ כמו שפירשתי, והלבישו כבן מלכי קדם. וכן הדרך במעיל וכתנת, וכתוב ועליה כתנת פסים כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים (ש"ב יג יח), ופירושו כי עליה כתנת פסים נראית ונגלית, כי המנהג ללבוש בנות המלך הבתולות מעילים שתתעלפנה בהן, ונמצא שכתנת הפסים עליה מלבוש עליון, ולכן אמר וכתנת הפסים אשר עליה קרעה:

והמצנפת ידועה גם היום למלכים ולשרים הגדולים, ולכן אמר הכתוב בנפול המלכות הסר המצנפת והרם העטרה (יחזקאל כא לא), וכן כתוב וצניף מלוכה (ישעיה סב ג), וכך יקראם הכתוב פארי המגבעות (להלן לט כח), וכתוב פארי פשתים יהיו על ראשם (יחזקאל מד יח), שהם פאר ושבח למכתירים בהם. והאפוד והחשן לבוש מלכות, כענין שכתוב והמניכא די דהבא על צוארך (דניאל ה טז). והציץ נזר המלכים הוא, וכתוב (תהלים קלב יח) יציץ נזרו. והם זהב וארגמן ותכלת, וכתוב (שם מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, וכתוב (דניאל ה טז) ארגוונא תלבש והמניכא די דהבא על צוארך. והתכלת גם היום לא ירים איש את ידו ללבוש חוץ ממלך גוים, וכתוב (אסתר ח טו) ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן, והתכריך הוא המעיל שיעטף בו:

ועל דרך האמת, לכבוד ולתפארת, יאמר שיעשו בגדי קדש לאהרן לשרת בהם לכבוד השם השוכן בתוכם ולתפארת עזם, כדכתיב (תהלים פט יח) כי תפארת עזמו אתה. וכתוב (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבותינו, וקדשנו הוא הכבוד ותפארתנו תפארת ישראל, ועוד נאמר (תהלים צו ו) עוז ותפארת במקדשו, וכן לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד (ישעיה ס יג), שיהיה מקום המקדש מפואר בתפארת, ומקום רגליו, שהוא מקום בית המקדש, מכובד בכבוד השם. וכן ובישראל יתפאר (שם מד כג), שיהיה מראה ומיחד בהם תפארתו, וכן אמר למטה גם בבגדי הבנים כלם לכבוד ולתפארת (להלן פסוק מ), ואמר בקרבנות יעלו על רצון מזבחי ובית תפארת אפאר (ישעיה ס ז). והנה המזבח רצונו, והכבוד בית תפארתו. והיו הבגדים צריכין עשייה לשמן, ויתכן שיהיו צריכין כוונה, ולכן אמר ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה, שיבינו מה שיעשו. וכבר אמרו (יומא סט א) דמות דיוקנו מנצח לפני בבית מלחמתי:

9. חזקוני שמות פרשת כי תשא פרק לא פסוק ב

(ב) בצלאל בן אורי בן חור נזכר זקנו של בצלאל מה שאין כן באהליאב בן אחיסמך לפי שנהרג במעשה העגל, ומלאכת המשכן באה לכפר על אותו עון לכך נזכר חור עליה.

10. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נה עמוד א

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו, רבוננו של עולם, אם לפניך הגון, לפני לא כל - שפן?! אמר לו, אף על פי כן, לה אמר להם לישראל. הלה ואמר להם לישראל, הגון עליכם בצלאל? אמרו לו, אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הגון, לפנינו לא כל - שפן?! אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן, "בצלאל", על שם חקמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לה אמר לו לבצלאל, עשה לי משכן, ארון וכלים, הלה משה והפך ואמר לו, עשה ארון וכלים ומשכן. אמר לו, משה רבנו, מנהגו של עולם, אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר, עשה כלים, ארון ומשכן. כלים שאני עושה, להיכן אכניסם? שאלו כן אמר לה הקדוש ברוך הוא, עשה משכן ארון וכלים. אמר לו, שאלו בצל אל היית וידעת. אמר רב יהודה, אמר רב, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שונבראו בהן שמים וארץ, כתיב הכא, (שמות לה) "וימלא אתו רוח אלהים בחכמה, בתבונה ובדעת", וכתוב הן, (משלי ג) "ה' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה", וכתוב, (שם ג) "בדעתו תהומות נבקעו".

11. רבינו בחיי שמות פרשת תצוה פרק כה פסוק ג

(ג) ואתה תדבר אל כל חכמי לב ועשו. סמך "ועשו" ל"חכמי לב" לרמוז שתהיה עשיית הבגדים מתוך מחשבת חכמה והוא שהיו צריכין עשייה לשמם, ואמר ועשית שיהיו נעשים על כוונתו, ותמצא בפרשה זו שלשה פעמים "לכהנו לי" והיה ראוי לומר "לכהן לי" ושלשה ווי"ן הנוספין לרמוז על י"ח כהנים גדולים ששמשו במקדש ראשון.

12. ספורנו שמות פרשת תצוה פרק כה

(ב) לכבוד. לכבוד האל יתברך בהיותם בגדי קדש לעבודתו:
ולתפארת. שיהיה כהן מורה נורא על כל סביביו, שהם תלמידיו החקוקים על לבו וכתפיו:
(ג) ואתה תדבר אל כל חכמי לב. שיעשו כל האמור למעלה:

ועשו את בגדי אהרן. ויעשו גם כן את בגדי אהרן:
לקדשו. לשם כך יעשו הבגדים:

13. ספורנו שמות פרשת כי תשא פרק לא פסוק ב

(ב) ראה קראתי בשם. ראה והבן כי לא אל חנם קראתיו, כי דבר עקרי הוא במלאכת הקדש שתהיה נעשית על ידי בחיר ה' המכוין בפעולתו שיושג תכלית המצוה:

14. רש"י שמות פרשת כי תשא פרק לא פסוק ג

(ג) בחכמה - מה שאדם שומע מאחרים ולמד: ובתבונה - מבין דבר מלבן, מתוך דברים שלמד: ובדעת - רוח הקדש:

15. רש"ר הירש שמות פרשת כי תשא פרק לא פסוק ג

(ג) בחכמה ובתבונה ובדעת - עי' פ"א בראשית מא, לג. לא נתמנה בצלאל אלא משום שהיו בו כוחות הרוח האלה. אמור מעתה, שעשיית המשכן לא היתה רק עשייה חיצונית של מעשה אמנות חיצוני, אלא מפעל הקמת בניין, שכל חלקיו היתה להם משמעות סימבולית. הרעיונות המתבטאים במשכן ובכל חלקיו יהיו על לב העושים במלאכה בשעת העשייה; רעיונות אלה ידריכו אותם ואליהם יכוונו את ליבם.

16. מלבי"ם שמות פרשת כי תשא פרק לא

(ג) ואמלא אותו רוח אלהים. רוח נבואה ורוח הקודש, כמו שת"א ואשלמית עמיה רוח נבואה מן קדם ה', כי לבנין המשכן מלבד שהיה צריך לדעת כל מיני המלאכות היה צריך לכוין את הסוד הנסתר והצפון בבנין הזה, שהוא השגת כלל העולמות וקשורם עם רוח אלהים חיים המחיה אותם ושוכן בהם, וע"ז הלביש אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת שהם שלש מדרגות העליונות שבהם נברא העולם כמ"ש (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ וכו' ואמר (שם כד) בחכמה יבנה בית וכו' וכמ"ש בפירוש משלי ענינים אלו בארך, וזה לענין שישג את המשכן הגדול וכל צפונותיו, ובכל מלאכה הוא מלאכת האומנות שיעשה המשכן בפועל:

(ד - ה) לחשב. נגד מ"ש בחכמה ובתבונה ובדעת מפרש לחשב מחשבות, ר"ל שע"כ יחשוב ויכוין את הסודות והצפונות שבבנין הגדול, לכוין נגדם את הבנין הקטן, ונגד מ"ש ובכל מלאכה מפרש לעשות בזהב, ר"ל שיעשה מלאכה בכל מיני החומריים שכ"א מלאכתו משונה, וגם לעשות בכל מלאכה שבכל חומר יש כמה מיני אומניות חלוקות, והוא יעשה בכל מיני חומריים כל מיני מלאכות:

17. העמק דבר שמות פרשת כי תשא פרק לא פסוק ג

(ג) בחכמה ובתבונה ובדעת. כבר נתבאר דכל העולמות נכללו במעשה משכן וכליו, ומש"ה שכנה השכינה בו כמו שהיה מראש הבריא, שהיה השכינה בעולמו בכלל משגיח, וכמו שהעולם בכלל נברא בשלש מדות אלו כדכתיב [משלי ג] ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו, ככה המשכן נדרש להבנות בשלש מדות הללו, וכן בית המקדש שהיה השכינה שורה בו, וזהו דאיתא בברכות דף נ"ה ידע בצלאל שמות לצרף אותיות שבהם נברא שמים וארץ. ונמצא מבואר לשון רוח אלהים, שזה השם משמעו כ"פ שברא שמים וארץ כמש"כ ריש פ' בראשית, ובכ"מ: ובכל מלאכה. כמשמעו בחכמת המלאכה:

18. העמק דבר שמות פרשת תצוה פרק כח

(ב) לכבוד ולתפארת. באשר נדרש הענין שיהא אהרן מקדש עצמו ומתנהג בחסידות ובפרישות נבדל מכלל ישראל, וזה אי אפשר אלא באופן שיהא נכבד בעיני הבריות שידעו ויבינו כי הוא במעלה עליונה מהם, ולא יחשבו זאת לרמות רוחא, מש"ה היו הבגדים לתועלת שהיה בעיני ישראל לכבוד ולתפארת, והבינו מזה כי חפץ ה' ביקרו, וראוי להיות מרכבה לשכינה, וכן הוא בכל כהן גדול, משא"כ בגדי כהונה דכהן הדיוט, לא היה לכבוד ולתפארת אלא המגבעות שעל ראשם כמש"כ להלן מקרא מ', אבל כהן גדול היה ראוי להיות משונה בכל הליכותיו: (ג) ואתה. משה בעצמו מטעם שיבואר בסמוך:

אל כל חכמי לב. החכמה אין מקומו בלב כי אם במוח, אלא כל מקום דכתיב חכמי לב הביאור יראת ה', שהוא ראשית חכמה ומקומה בלב כידוע, וע' להלן ל"א ו' ובש"מ, והענין שנדרש לכאן ביחוד חכמת יראת ה' יבואר לפנינו:

אשר מלאותיו רוח חכמה. אשר מלאותים מיבעי, אלא קאי על אהרן שידבר משה לחכמי לב שמלאתי את אהרן רוח חכמה, וכ"ז הקדמה לסיפיה דקרא ועשו את בגדי אהרן לקדשו. דאחר שנצטוו אהרן להתקדש נתן המקום לו בגדי קודש שיסייעו לו לדבר, וידוע דכל דבר שבקדושה לבד שטעון עשייה לשמה על פי דין, עוד כל מה שמכינים יותר הפעולה לשם קדושה, מועלת יותר לתכליתה כמש"כ לעיל י"ט ב' ובכ"מ, מש"ה נצטוו משה שיזהיר להאומנים שהם בעצמם יראי ה' לעשות הבגדים באופן שיועילו יותר לקדשו. ובאשר הוא דבר שבלב על כן הקדים לומר להם אשר מלאתי את אהרן רוח חכמה, והוא יבין וישכיל מכח הבגדים איך שהם פועלים על לבו, היאך נעשו. ומש"ה נצטוו בזה משה בעצמו שידבר אל כל חכמי לב, ולא בצלאל שזה הפרט אינו נוגע לחכמות המלאכה **אלא לחכמת המוסר:**

19. רש"ר הירש שמות פרשת תצוה פרק כח

פסוק ב - בגדי - קדש - מובנם המילולי: בגדי המקדש, בגדים המציינים את האדם הלבוש בהם כמי שמשרת בקודש:
לכבוד. "כבוד" אינו אלא "כְּבֹד" במשמעות רוחנית (עי' פ' לעיל טז, ז): בו מתבטא התוכן הרוחני והמוסרי שבתכונת המהות. בבגדי הכהונה תבטא אפוא משמעות הכהונה. "כבוד" מציינ את עצם תכונת הבגדים:

ולתפארת: בו בזמן צריכים הבגדים להיות עשויים כך, שהם מוסיפים "תפארת" לכהן. "פאר" קרוב ל"באר", "בהר", "בחר", ויסוד הוראת כולם: להבהיק. "לתפארת" - מכאן הדרישה, שהבגדים לא רק יסמלו את תוכנה הרוחני של הכהונה ("לכבוד"), אלא יצטיינו בהידור צורתם ויהיו קישוט לכהן. המושג המתבטא על - ידי "כבוד" מקבל על - ידי "תפארת" את ההערכה הראויה לו.

פסוק ג - אל - כל - חכמי - לב אשר מלאותיו רוח חכמה. דבר זה נאמר כאן רק לגבי עושי הבגדים, ואילו לגבי עשיית כל מלאכת המשכן מזכיר הכתוב את הצורך בתכונת החכמה רק בפרק לא, אגב מינויים של בצלאל ואהליאב. נראה שזה טעמו של דבר: עשיית המשכן וכליו היתה קשורה בכלליה ובפרטיה בתבנית שה' הראה למשה (עי' לעיל כה, ט), ואילו לגבי הבגדים נשאר לעושיהם חופש פעולה במידה גדולה יותר:

20. ספר במדבר פרק יא

(יז) וַיְרַדְתִּי וַדַּבַּרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאַצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם וַנִּשְׂאוּ אֹתָךְ בְּמִשְׁאֵה הָעֵם וְלֹא תִשָּׂא אֹתָךְ לְבַדָּךְ:

21. כלי יקר שמות פרשת תצוה פרק כח פסוק ג

(ג) ואתה תדבר אל כל חכמי לב. הזכיר גם כאן שני נוכחיות ואתה תדבר, לפי שכל חכמי לב קיבלו האצילות מן משה כמו שנאמר (במדבר יא יז) וְאַצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם, וכן כל עושי המלאכה אשר היו בצל אל קיבלו שפע החכמה באמצעות משה, וכמו שנאמר (שמות יח כא) ואתה תחזה מכל העם היינו ברוח הקודש שעליך ורצה לומר שתשפיע על דיני ישראל מן רוח הקודש שעליך כך ואתה תדבר אל כל חכמי לב כדי שיקבלו אצילות אור השכל ממך, לכך נאמר בסוף כל מעשה המשכן ויכל משה את המלאכה (שם מ לג) וכי משה כלה המלאכה והלא כל חכמי לב עשו בה אלא לפי שמשה האציל עליהם מן אור שכלו דומה כאילו עשה הוא את כל המלאכה. ואמר אשר מלאותיו רוח חכמה רצה לומר אף על פי שבאמת אני מלאותיו רוח חכמה כי ה' יתן חכמה (משלי ב ו) מכל מקום מאחר שהשפע יגיע להם באמצעותך יקרא הכל על שמך. לכך נאמר ואתה ממהות עצמותך ותוספת חכמה שבך תדבר אל כל חכמי לב להשפיע עליהם, ומדאמר חכמי לב לשון רבים הוה ליה לומר אשר מלאותים רוח חכמה, נוכל לומר שמלאותיו חוזר כלפי משה כי לפי שמלאותיו רוח חכמה על כן הוא יאציל מחכמתו על כל חכמי לב. וזה אינו מאמר ה' יתברך למשה מדלא אמר